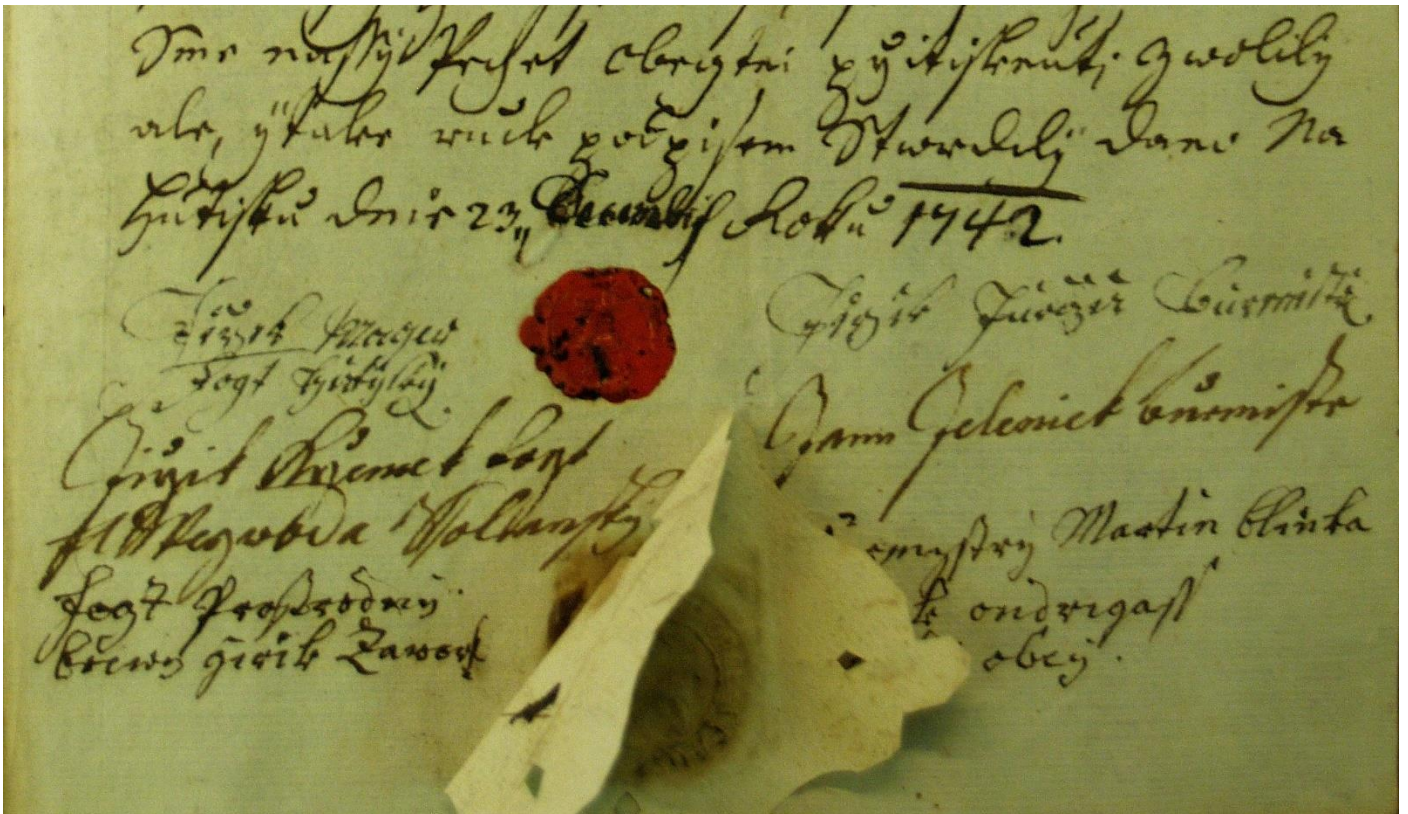

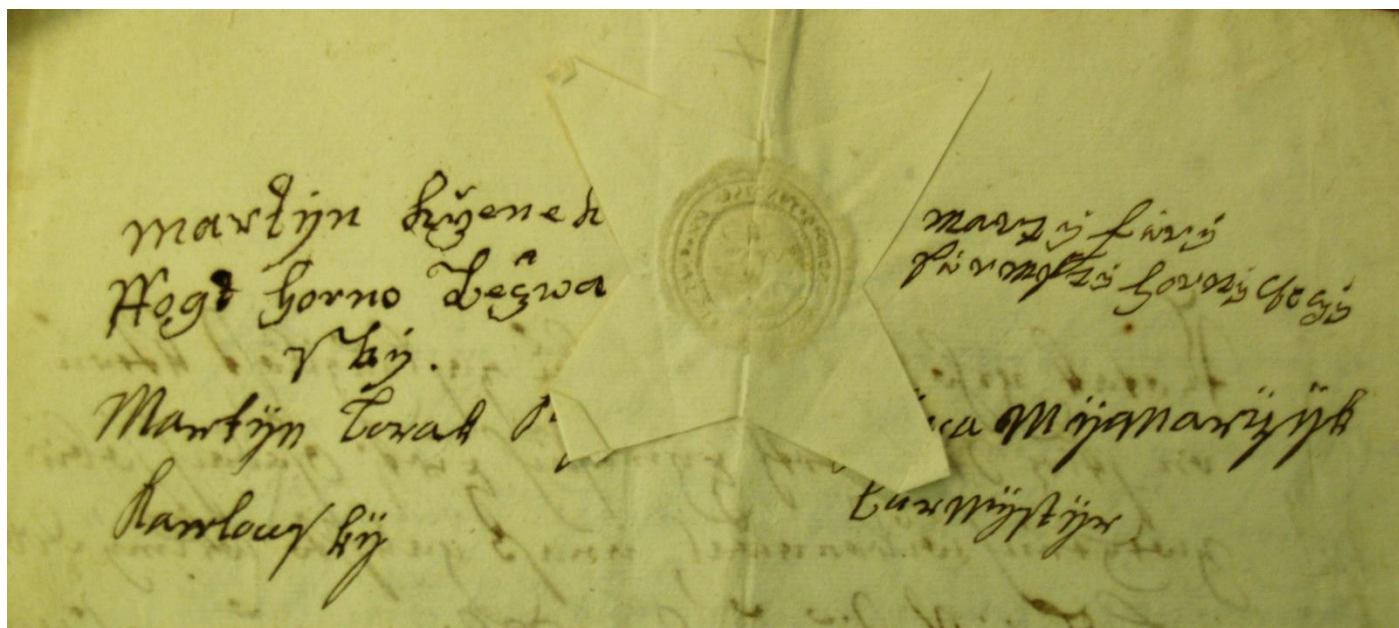
Hornobečvanský fojt Jan Malina (1723-1777).

Jan byl teprve čtrnáctiletým, když mu zemřel otec. Sotva od otcova úmrtí uplynulo pět měsíců, ovdovělá matka se znovu provdala. Nastávajícím otčímem Janovým a jeho sourozenců byl Martin Křenek (* cca 1706 † 8.4.1776), nejstarší syn solaneckého fojta. Toho současně vrchnost pověřila, aby po Janově zemřelém otci vykonával úřad fojta a to dočasně, než Jan, ustanovený za budoucího dědice hornobečvanského fojtství dospěje. Nevíme kde a u koho se Janovi patrně ještě pod řízením jeho vlastního otce dostalo elementárního vzdělání. Lze si snadno představit, že k postavení, do něž měl být v dospělosti uveden, byl v čase jeho dospívání cíleně vychováván a připravován. Zvláště pocházela-li matka Rozina z vlivné rodiny usedlé od prvopočátku na hutiském fojtství a otčím mohl jednou po svém otci převzít fojtství na Solanci.

Uběhlo sedm roků. Ještě před tím, než Jan dosáhl jedenadvaceti let věku, byl na svá léta asi už dobře tělesně a duševně vyspělý, když mu vypravili svatbu s 18letou Annou Závorkovou, dcerou prostřednobečvanského fojta. Nevěsta byla jedináčkem svých rodičů a zároveň potencionální dědičkou prostřednobečvanského fojtství. Její otec Jiří Závorka (*cca 1688 † 7.3.1773) se stal někdy v rozmezí let 1725-1726 historicky druhým prostřednobečvanským fojtem. Pocházel z Dolní Bečvy, kde na jeho rodném gruntě hospodařil jeho bratr Jakub Závorka, s nímž měl usedlost stále ve společném užívání až do r. 1761. Byl nepochybně velmi schopným, vlivným a sebevědomým člověkem. U vrchnosti dosáhl nejen toho, že mu bylo fojtství zřejmě vystaveno za dědičné, ale byl snad dokonce i osvobozen z poddanství, neboť když tehdy v r. 1744 nabyl od majitelů panství do dědičného nájmu javořinu Rybjanky, v udělovací listině ho uváděli jako svobodného rychtáře (*Freirichter*). Byl dlouholetým fojtem až do svého vysokého věku. Téměř padesát let.

Jan Malina tedy nejen dospěl, ale také začínal hospodařit zřejmě pod nezanedbatelným vlivem několika spřízněných fojtů: z Hutiska, z Prostřední Bečvy a potažmo i ze Solance. Vynikl už od počátku jako podnikavý mládenec. Ještě necelý rok před svatbou 29. července 1743 mu vrchnost udělila podle listiny podepsané sourozenci hrabaty Michalem a Františkem ze Žerotína na polovic s Martinem Fiurym z Horní Bečvy javořinu Šlahorka v Karlovicích za 260 zlatých.

V historickém pořadí již druhý lokální kaplan na Hutisku Václav Mošnovský, který tu působil v letech 1733-1746, si v prosinci 1742 nechal pro biskupský úřad sepsat pochvalné vyjádření o jeho obětavém vykonávání náročné duchovní správy v pěti obcích hutiské lokálie s přímluvou, aby byl za to odměněn dosazením na výnosnější faru. Mezi vlastnoručně podepsanými fojty, purkmistry a přísežnými konšely z těchto obcí tu ve vztahu k Janu Malinovi nacházíme jeho bratrance Jiřího Majera, hutiského fojta, následuje otec jeho otčima Martina Křenka Jiří Křenek, solanecký fojt a současně valašský vojvoda, jeho budoucí tchán a fojt z Prostřední Bečvy Jiřík Závorka, konečně jeho otčím Martin Křenek, tehdy ještě hornobečvanský fojt, s hornobečvanským purkmistrem Martinem Fiurym.

Javořiny.

Tzv. javořiny byly ohraničené pastviny značných rozloh jen řídce porostlé stromy a keři. Vrchnostenská správa na ně ve druhé polovině 17. století začala soustřeďovat pasení panského i poddanského valašského dobytka (ovcí). Domácí obyvatelstvo na Rožnovsku si v horském pastevectví už dlouho předtím natolik osvojilo a oblíbilo salašnické hospodaření, že počty ovcí rychle narůstaly. Vrchnost už dále nehodlala dovolit, aby se jejich stáda neomezeně pohybovala a popásala po horách. Jejím záměrem patrně bylo omezit škody v přirozeně zmlazovaných porostech v panských polesích a současně nepatrný příjem z lesů zvýšit příjmy ze salaší. V témže roce 1743 kromě Šlahorky udělila vrchnost poddaným ještě dalších 8 javořin a na všechny vyhotovovala téměř doslova stejné smlouvy. Javořiny tu bezpochyby existovaly už dříve, ale zřejmě právě tehdy byly právně unifikovány, ačkoliv přímých důkazů pro to není. V době, kdy Jan Malina obdržel jednu polovinu javořiny Šlahorka do dědičného nájmu, byly už podmínky na jednotlivých javořinách vrchností více zpřísněny, aby neúměrně vysoký počet ovcí neohrožoval lesní kulturu. Na každé javořině stanovila maximální počet dobytka a vydávala pod ztrátou javořiny přísný zákaz kácení ve vysokokmenném lese. Z milosti se povolovalo jen vykácet nepotřebné malé křoví, které by se na pastvině rozrůstalo, ale v žádném případě se bez panského povolení nedovolovalo dělat na javořině paseky nebo kopanice. Krávy se na salaších pást nesměly a bylo to povoleno jen výjimečně. Jan Malina a Martin Fiury měli právo pást na Šlahorce 220 ovec vlastních i cizích. To znamenalo, že jako vlastníci směli na javořině ovce „míšat“. Jejich roční povinností bylo zaplatit 5 zlatých 30 krejcarů, odvádět „valašskou dani“, která obvykle obnášela 7 krejcarů z jednoho kusu, avšak z plného počtu ovcí, i kdyby pásli ovcí méně. Po skončení pastevní sezóny si vrchnost zadržela jednu desetinu počtu ovec („in natura“), tedy v případě Šlahorky 22 ovcí. Janův spoluvlastník Šlahorky Martin Fiury byl držitelem usedlosti (později pod číslem 75) při Bečvě pod Fiury grúněm a v obci svého času býval

volen purkmistrem, samozřejmě následně pak schváleným vrchností, což nasvědčuje tomu, že se mezi sousedy těšil oblíbenosti, úctě a vážnosti. Pocházel z rodu znásobeného příjmení Fiury – Fiurášek, jednoho z nejstarších rodů na Horní Bečvě. Příjmení by mohlo poukazovat na rumunský původ slovním základem „fiu“ (rumunsky syn) a mohlo mít právě spojitost s pronikajícím salašnickým hospodařením karpatským obloukem na východní Moravu. Martinův předek Mikuláš Fiury (cca 1626 - 16.6.1696) z Horní Bečvy byl jedním z valašských vojvodů, kteří od 30leté války s přesahem do 18. století zpravidla pocházeli přímo z horních obcí na Rožnovsku, aby při výkonu vrchního dozoru nad pastevcí valašského dobytka měli blíže na salaše.

Salašnické hospodaření a obyčeje.

Za života fojta Jana Maliny bylo salašnické hospodaření stále ještě řízeno tzv. valašským právem. Řídili se jím všichni chovatelé valašského dobytka, nájemci javořin i samotní pastevcí z horských salaší. Na jeho dodržování dohlíželi valašský vojvoda, valašská hromada a valašský soud. Vojvodové měli privilegované a v mnohém nezávislé postavení asi až do poloviny 18. století, pak se z nich postupně stávali více panští úředníci než zástupci valašských hospodářů. Vojvoda dohlížel na javořinách na dodržování podmínek stanovených vrchností a především na řádný chod salašnického hospodářství. Na jednu salaš se společně vyhnaly ovce několika hospodářů (tzv. míšaníci). O mléčné produkty ze salaše se dělili podle počtu a doživosti svých ovcí. Zbytek zůstal nájemci javořiny (tzv. vrchař) ke krytí nákladů: nájmu a platu zaměstnancům salaše (bačovi, valachům a hoňákovi). Jindy vrchař pronajal celý mléčný užitek za určitou dávku sýra bačovi, který vydal smluvené množství sýra míšaníkům a vrchařovi a zbytek si ponechal, zato si ovšem sám musel najímat a platit valachy a hoňáka (tento způsob byl ale obvyklým až po polovině 19. století). Bylo by jistě velice poutavé blíže nahlédnout do hospodaření na společné salaši fojta Maliny a Martina Fiury a poznat muže, kteří bývali jejich bačové. Se zahájením salašnické sezony bývaly tradičně spojovány tři termíny, které označovaly jednotlivé děje, které se odehrávaly při výhonu ovcí na javořiny. V ten den proběhlo nejprve ještě v usedlostech hospodářů tzv. „odlúčání“, kdy byly odstaveny jehňata od matek, pokračovalo se „redykem“ nebo „redykáním“, což byl samotný výstup s ovci na hory. Redyk byl pak na závěr završen „míšaním“, smíšením ovcí několika majitelů v jedno společné stádo na salaši. Neodmyslitelně zachovávané obyčeje při všech těchto dějích měly význam prosperitní magie, která měla zabezpečit dobrou doživost a ochranu salaše před zlými silami.

Den výhonu byl víceméně vázán na stálý termín, kdy už na javořině byl dostatek travního porostu. Bývalo tomu zpravidla až v květnu podle klimatických podmínek (do poloviny května mohl na horách ležet sníh anebo o „ledových mužích“ mohly uhodit mrazy či sněhové plískanice). Ovšem nerado se vyhánělo ve středu a v pátek a už vůbec ne v tzv. křížové dny (v pondělí, úterý a středu před svátkem Nanebevstoupení Páně, který se slaví čtyřicátý den po velikonocích a vychází vždy na čtvrtek) a v tzv. suché dny (postní dny středa, pátek a sobota, které se v církevním roce opakují čtyřikrát, v letním období spadají do týdne po Božím hodě svatodušním, slaveném padesátý den po velikonocích). Už několik týdnů před redykem se od sv. Jiří chystalo salašnické náčiní a nádoby, najímali se se pasáci (valaši). Na salaši byla prohlédnuta koliba a košáry, aby se všechno potřebné opravilo a nachystala se i zásoba dřeva. V den, na který bylo dohodnuto vyhánění ovcí na salaš, se při odlúčání oddělily od bahnic jehňata, která zůstávala dál na pastvě při usedlosti, a hospodář ovce při východu ze dvora pomocí „četinky“ pokropil svěcenou vodou a přežehnal křížem, aby byly chráněny před uřknutím a jinými způsoby „počarování“ během pochodu do hor. Netušíme, jestli oba vlastníci salaše a případně ještě další hospodáři hnali své ovce na salaš sami anebo je nejdříve sehnali na jedno místo a po organizačních a obřadních úkonech pak už s celým stádem postupovali na vrchy společně. Je také otázkou, které trasy na už poměrně značně vzdálenou Šlahorku k tomu využívali. Zda směřovali po hlavní stezce podél Bečvy až na severní úbočí Vysoké a za ní už po horském hřebeni na samotnou Šlahorku anebo vystoupali na hřeben Vsetínských Beskyd přímo na Horní Bečvě, kterou tehdy kolem dokola obklopoval věnec vymezených javořin se salašemi, a potom už směřovali kratší trasou po temenech hor přes celou řadu cizích salaší až na Šlahorku. Během redykání šli v průvodu s ovci v ustáleném pořádku i pastevcí a členové rodin míšaníků. Vše

probíhalo v radostné a slavnostní atmosféře. Práce honců byla ale hodně náročná. Po celou cestu se hlasitě povolávalo na ovce, zpívalo, troubilo na „trúbu“ a dokonce i střílelo. Dělo se tak jednak proto, že ovce bahnice tesknily za jehňaty a neustále se snažily odběhnout zpátky za nimi. Veškerý ten hřmot je měl zmást a zastrašit, že se pak více držely pospolu. Na druhé straně hluk měl stádo a pastevece ochránit před zlými silami, k tomu měly posloužit i různé zeliny (byliny), které si bača zastrčil za klobouk. Zeliny vůbec byly důležitou součástí výbavy na celý pobyt na salaši a bačové obecně byli dobrými znalci jejich léčivých i magických účinků. Je také otázkou, zda se redyk na Šlahorku uskutečnil ještě v týž den. Po příchodu na salaš se ovce odehaly na pastvu, kde se pod dohledem pastevců i ostatních honců popásaly a zvykaly si na život ve stádě, což platilo hlavně o mladých ovcích, které bylo třeba „přiúčat“. Přípravné práce na salaši (stavění a opravy košáru, chystání dřeva) mohly probíhat také až v tento den. K prvnímu dni na salaši se vázalo množství archaických obyčejů. Svůj rituál mívalo i otevření koliby. Vrchař klíčem odemkne přes zimu uzamčenou a mnohdy i zatlučenou kolibu, a „dvěrka“ nechá otevřeny dokořán. Nejprve vkročí do koliby bača se slovy: „Pane Bože, daj nám štěstí!“ „Pane Bože, daj!“ odpovídá vlastník salaše a vkročí do koliby za bačou. V kolibě se v ten den roznítíl starodávným způsobem „dřevený oheň“, který bača udržoval po celých pět měsíců salašnické sezony. Kdyby vyhasl, považovalo se to za zlé znamení, bača musel osobně dojít pro nový oheň na sousední nebo dokonce až na třetí salaš a ještě byl povinen své pasáky pohostit sýrem. Oheň se rozdělával třením dřev za pomoci jednoduchého mechanismu. Aby se udržel, na noc se do popela zakutalo několik žhavých uhlíků nebo také suk. Prvním aktem míšání na salaši bylo obhánění stáda kolem stromu. K tomu se našlo rovné místo poblíž koliby pod větším bukem nebo javorem a stádo se obhánělo třikrát ve směru dráhy slunce kolem něho anebo kolem jedličky, která se tam k tomu účelu zarazila do země. Ovce při tom postupovaly ve stejném pořádku jako cestou na pastvu: před nimi kráčel jeden pasák se psem, za stádem druhý pasák. Kolem dokola stáli míšaníci a ostatní hosté, aby bránili ovcím, které tesknily po jehňatech, odběhnout z houfu. Přitom na ovce pokřikovali, stříleli do vzduchu a bača je kropil svěcenou vodou: jedlovou větvíčku namácel v „geletě“. Po trojím obhánění kolem stromu se stádo zahnilo do košáru (ohrady). Všichni přítomní pak pokleknou na zem a „poříčú“ (pomodlí se) za štěstí a Boží požehnání při salaši. Po tomto obřadu prý ovce bývaly už trvale „odlúčené“ od svých mlád'at, přestaly tesknit, ztichly a uklidnily se. Důležitým organizačním a obřadním úkonem bylo sčítání ovcí. Tímto aktem se bačovi předal konkrétní počet ovcí a stejný počet musel bača gazdům odevzdat na podzim. Ovce se podojily a při výhonu z košáru na první pastvu se bača postavil do úzké branky ve stěně ohrady, vypouštěl jednu ovci po druhé a hlasitě počítal: „Jedno boží, dvě boží, čtyři... deset boží!“ Desítku vždy vykřikl a jeden z pasáků ji vrubem zaznamenal na zvláštní hůl („rováš“). Zhruba za týden po míšání přišli hospodáři na salaš znovu, tentokrát aby se zúčastnili „průby“, zkoušky dojivosti ovcí. Každý podojil své ovce, nadojené mléko se změřilo a podle celkového objemu se určilo, kolik sýra si během sezony každý majitel ovcí odnese. Jinde se měřila dojivost každé ovce zvlášť a zaznamenalo se, zda je to dobrá dojnice, nebo „půlka“, anebo jen „nicálka“. Ve 20. století se na dobrou dojnici vydávalo 5 kg sýra, v minulosti podstatně více.

K hospodářskému vybavení salaši patřila koliba, ve které se zpracovávalo mléko na sýr a v níž také pasteveci bydleli, a ohrady pro dobytek (košár, strunga). V blízkosti salaši bývalo solisko, rovné místo vyložené plochými kameny, na které se ovcím sypala sůl. Do jisté míry patřilo k vybavení salaši i koryto na napájení stáda. O stěhování salaši během pastevní sezony rozhodoval především dostatek travního porostu, v menší míře také počasí: v květnu a v září nebyly sněhové přeháňky na hřebenech hor nijak výjimečné. Koliba a košár se na nové místo přenesly, nebo tam stály stabilně. Chovaly se ovce speciální rasy, na Moravě známé jako Valašky, což byly odolné ovce s hrubou vlnou, dobře snášející drsné podmínky na horských pastvinách.

Hlavou salaše byl bača, který zodpovídal za včasné zpracování ovčího mléka na sýr a za jeho kvalitu, při nedodržení těchto požadavků byl podle tradičních ustanovení pokutován. Pečoval též o to, aby otevřený oheň v kolibě nikdy nevyhasl, staral se také o čistotu v kolibě a připravoval celé osádce stravu. Pasákům zvaným valaši určoval, kde mají pást a pomáhal jim při dojení. Na počátku salašnické sezony přejal ovce od míšaníků a na jejím konci jim zase stejný počet odevzdal, každý chybějící kus musel nahradit. O zodpovědnosti za stádo se dělil s valachy, ti ručili za ovce na pastvě. Počet valachů na salaši závisel na početnosti stáda: na sto ovcí stačil jeden valach. Valaši pásli ovce

za každého počasí (podle pevných pravidel, zabezpečujících potřebnou rotaci výpasných ploch), dojili je a v noci hlídali. Při práci jim pomáhal ovčácký pes. Zatímco bačou býval starší zkušený člověk, za valachy se najímali zdatní mladí muži. Nejmladším členem na salaši býval hoňák, sotva odrostlý chlapec. Na salaši byl k ruce bačovi a při dojení naháněl ovce k dojičům (odtud jeho pojmenování). Nebyl plnoprávný, řada pravidel a obyčejů se na něj nevztahovala.

Každodenní práce na salaši měla svůj pevný řád. Ráno se vstávalo tak, aby ještě před východem slunce bylo celé stádo podojeno a ovce mohly s valachy odejít na pastvu. Při každodenním výhonu na pastvu šli valaši před stádem, smekli klobouk a modlili se, ovce za nimi dlouhým řadem postupovaly a hoňák vzadu popoháněl ovce „opozdílky“. Bača při vyhánění, když předtím vydal valachům rozkazy, je obvykle propouštěl slovy: „Žeňte s Pánem Bohem“. Hned poté začal bača se sýrašením. Do návratu stáda před polednem již musel být s prací hotov, jinak celá hrouda sýra připadla valachům. Společně poobědvali a po krátkém odpočinku se vše opakovalo: ovce se podojily a hnaly se na pastvu, zatímco bača zpracovával polední mléko. Při večerním návratu z pastvy se ovce napřed podojily, potom se večerelo a až poté se bača zabýval mlékem z večerního dojení, mnohdy až do půlnoci. Při pastvě se někdy ze záliby věnovali doplňkovým činnostem: vyřezávání a zdobení předmětů ze dřeva či hře na typické hudební nástroje (píšťaly). Ovce ve stádě byly z bezpečnostních důvodů opatřeny zvonky. Od prvního dne na salaši museli také pastevcí zachovávat řadu obyčejových ustanovení, která měla zabezpečit prosperitu a ochránit stádo i pastevece od všeho zlého. Některá ustanovení výrazně ovlivnila způsob jejich života, např. zákaz odchodu ze salaše po celou dobu pobytu na horách, tedy po dobu 20 týdnů. Účinnost tohoto ustanovení korespondovala se zákazem ženských návštěv na salaši a zákazem pohlavního styku pastevců po celou sezonu. Až do 19. století se striktně dodržovalo také ustanovení nosit po celý čas salašování jedinou košili z hrubého plátna. Neprala se, ale na počátku sezony se napustila mastnotou. Omezení se nevztahovalo na hoňáka, který scházel do dědiny podle potřeby. Významným ve způsobu života pastevců byl půst. Dodržovali ho dvakrát týdně, ve středu a v pátek; nejstarší ojedinělé záznamy dokládají, že se držel i v pondělí. V těchto dnech jedli jen jednou denně: v poledne poobědvali ovčí sýr a žinčici. S mlékem a žinčicí se muselo opatrně zacházet, nesmělo dojít k jejich rozlití nebo jen ukápnutí na zem, ohrozilo by to dojivost ovcí. Po západu slunka se nesmělo nic ze salaše vydávat. Takže opozdilí míšaníci, kteří si přicházeli pro sýr, museli počkat do rána, jinak jim ho bača nevydal. K přivítání hosta na salaši se podával čerpák žinčice, kterou se nesmělo pohrdnout. Důležitost se příkládala četince, která se vkládala do gelety na zachycení nečistot při dojení. Té se nikdo cizí nesměl zmocnit, jinak by mohl salaši škodit. Některá ustanovení se týkala také péče o dobytek, např. do sv. Jana, tzn. po dobu největší dojivosti, se nesmělo na ovce křičet; tišily se pouhým „pšt, pšt!“ nebo „puše, puše!“.

O sv. Václavu nastávalo ukončení pastevní sezóny, konal se „rozsad“. Den návratu stáda do údolí byl stejně slavnostní jako výhon na hory. Bača musel před odchodem dodržet obyčej, včetně zahašení ohně vodou, aby na opuštěné salaši pak neměli právo „bačovat“ zlí duchové.

Hornobečvanské fojtství v polovině 18. století.

Patrně někdy v čase, který následoval po jeho svatbě, otčím Martin Křenek odevzdal Janovi grunt a fojtovskou hodnost a v r. 1747 se spolu s matkou odstěhovali z hornobečvanského fojtství na Solanec. K tomu ovšem také mohlo dojít už dříve, kdy Jan dosáhl plnoletosti a samostatnosti a vrchnost ho učinila fojtem. Zatímco o majetkových poměrech Janova otce fojta Jana Maliny se nám nedostává téměř žádných bližších informací pro značně dlouhou sedmdesátiletou mezeru mezi jednotlivými historickými berními katastry, která zahrnuje více než dvě generační období, o Janově fojtství nás zpravuje alespoň jeden cenný pramen: Poddanská příznávací fase z r. 1749. Jde o nejdůležitější součást tzv. rektifikačních akt, která představují přípravný materiál k tereziánskému rustikálnímu katastru. Založení tereziánského katastru a přípravné práce k němu můžeme označit za jednu z nejdůležitějších událostí, které za svého fojtování Jan Malina prožíval. Protože po sedmdesáti letech lánský rejstřík jako hlavní pomůcka pro vybírání berní už zastaral, bylo tehdy nutné pozemkový majetek znovu přeměřit a lépe ho roztřídit. Tereziánským katastrem pak byla

rustikální půda podrobněji popsána a daňové zatížení poddaných bylo podle něho rovnoměrněji a spravedlivěji rozvrženo. Popsání jednotlivých pozemků, stanovení jejich výměry a zařazení do rubrik dalo mnoho práce a vše se tehdy dělo za nepostradatelné účasti a spolupráce fojta a dalších zástupců obce. Bylo při tom jistě mnoho dohadování a snad i sporů. Nevíme, kolik v té době bylo v obci kromě čtyř sedláků a 74 chalupníků činných řemeslníků, pokud byli podruhy a bezzemky. Řemeslná živnost se uváděla pouze u těch, kdo byli současně držiteli půdy: na Horní Bečvě to byli tkalci Martin Kubáň, Jura Kubáň a Miček Kretek, krejčí Martin Bambuch, kovář Jan Kramoliš, bednáři Martin Zeť a Jura Zeť a kolář Jan Kubáň.

V poddanské přiznací fasi, pro Horní Bečvu uzavřené dne 22. srpna 1749, se mimo dva panské úředníky s jejich pečeti vlastnoručně podepsal i fojt Jan Malina vedle otisklé obecní pečeti a pod jeho podpisem jeho rukou jsou dále jménem celé obce zároveň zapsáni Martin Fiury, burmistr, Jan Matúš, úřední a Martin Závorka. Všichni podepsaní podle závěrečné formule stvrzovali, že berou na své svědomí, že údaje jsou správné a že se podrobují trestům, kdyby pozdější kontrola zjistila rozdíly.

A také po uzavření přiznací fase byly vyslány komise, které objížděly všechna panství a v obcích přímo na místě porovnávaly údaje v přiznání se skutečným stavem. Na základě vizitačního nálezu byly v r. 1755 vyhotoveny nálezové tabule, které jsou oproti přiznací fasi poněkud pozměněny v rubrikách. Stávalo se běžně, že byla zjištěna větší výměra pozemků a vyšší výnos luk, než bylo přiznáno. Tak např. i u fojta Jana Maliny, zatímco výměra rolí o 18 měřících a 4 ahtelích zůstávala stejná, výnos jeho luk byl navýšen z průměrných pěti dvouspřežních fůr sena na sedm fůr sena a dvě fůry otavy. Z jeho 23 měřic pastvin bylo 15 měřic převedeno do nové rubriky lesy s připsanou snad poznámkou o jeho využití na palivové dřevo. Výměra travnaté zahrady při domě z 5 ahtelů navýšena na 6 ahtelů (1 ahtel=1/8 měřice). Pět kusů rolí se nacházelo „před stodolou a vedle příhona“, další dvě role „nad stodolou a na Bečvici“ a největší 12měřicová role se rozkládala „V žáře“. Louky byly situovány ve dvou místech: „Na síhle“ a „Na Bečvici“. Oněch 15 měřic lesa mělo podle přiznací fase zahrnovat půdu s označením „Na chalupčisku a mezi potůčky“ se zpustlou rolí a nepatrnou pastvinou a ostatní 8měřicové pastviny ležely „ve velké hoře“ (in großen Berg).

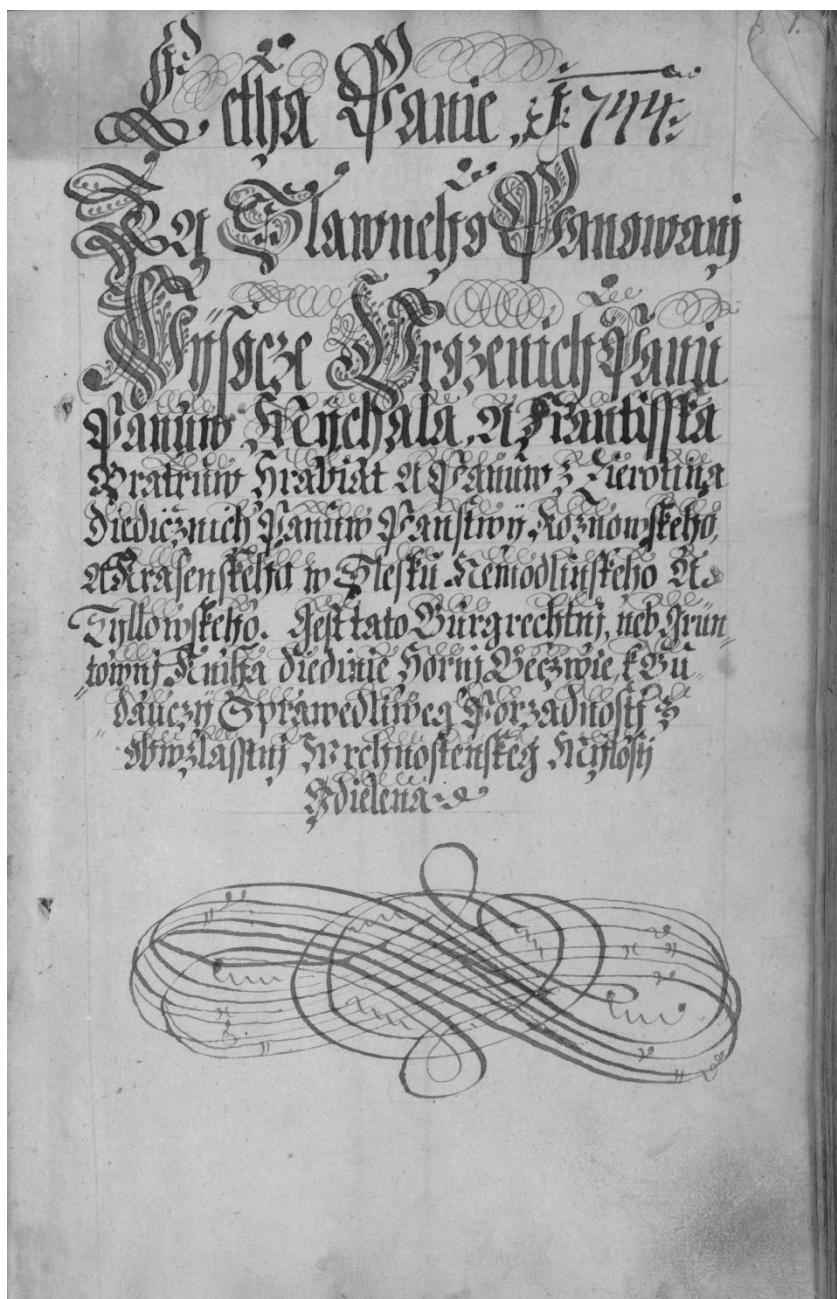
Už v r. 1749 měl Jan Malina k fojtství příslušející mlýn o jednom složení na stálé vodě, který byl postaven v místě někdejší usedlosti Janova děda Martina Maliny až dva kilometry vzdáleném nad fojtstvím proti proudu Bečvy. Z protokolů z poloviny sedmdesátých let, zaznamenávajících výsledky poddaných z Horní Bečvy, mimoděk vyvstává představa o základním a tehdy obvyklém uspořádání hlavního fojtova obytného stavení na fojtství. Byla tu především přední velká světnice, v níž fojt vykonával svůj úřad a která sloužila i k shromažďování obce, k obecním hromadám, a také ke katechizaci mladých lidí, kterou tu v určená nedělní odpoledne vykonával kaplan, přijíždějící z Hutiska na koni. Sloužila-li hrubá světnice k těmto účelům, byl v ní nepochybně zřízen i fojtův šenk. Teprve za ní následovala malá světnice, kterou obýval fojt se svou rodinou. V ní, jak se přímo dozvídáme, byla umístěna almárka, do níž si Jan Malina ukládal písemnosti a peníze.

Z dob fojtování Jana Maliny.

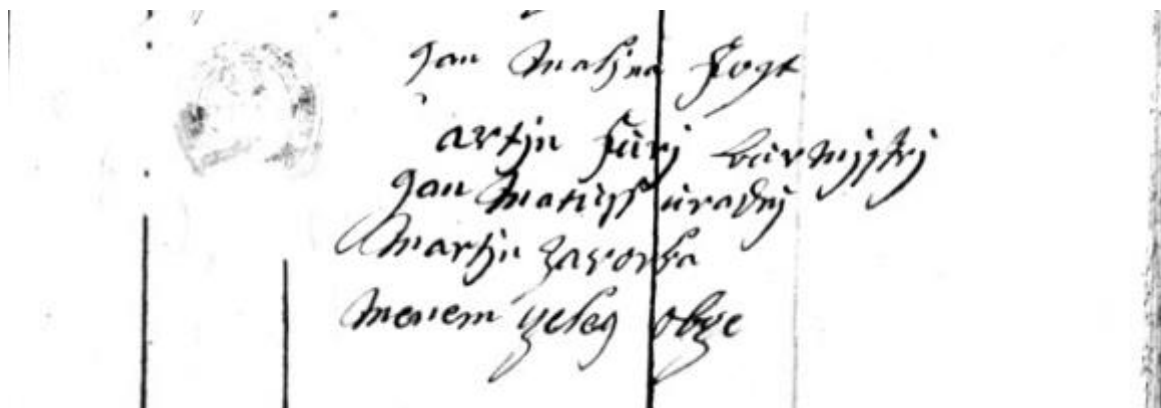
Osobní pevnosti a nezdolnosti Jana Maliny nasvědčuje skutečnost, že po celý svůj život setrval v hodnosti fojta, která mu přinášela nejen přednostní a vážené postavení v obci s řadou výsad, ale i nemálo tíživých povinností a problémů. A vskutku nebylo snadné jeho fojtování, které právě v samém začátku a pak znovu už na jeho sklonku muselo být citelně dotčeno robotními vzpourami na meziříčsko-rožnovském panství. Nemohl se stát nevěrným vůči vrchnosti, čímž by se dopustil největšího zločinu, a zároveň zřejmě dokázal najít správný poměr k nespokojeným sousedům, kteří se připojili k rebelujícím poddaným na panství. Není žádných zpráv o nějakých jeho sporech s nimi, nebo že by se s nimi dostával až do natolik těžce vyhocených konfliktů spojených se slovními a fyzickými útoky, jak tomu bylo u jeho současníka fojta Jana Maléře na Dolní Bečvě. Patrně dokázal udržet jistě nad míru náročný vyvážený postoj mezi oběma stranami.

Janovou vrchností v počátcích jeho fojtování byli bratři Michal Josef a František Josef z Žerotína, kteří panství převzali od své ovdovělé matky v r. 1743. Ještě než se v r. 1748 o zděděné statky

rozdělili tak, že alodní panství Valašské Meziříčí – Rožnov převzal František Josef a léno Valašské Meziříčí Michal Josef, propukly v r. 1746 mezi poddanými na jejich společném panství vážné nepokoje proti robotním povinnostem. Tehdy obecně roboty představovaly nejdůležitější zdroj příjmů vrchností a současně byly největším zatížením poddaných ze všech jejich ostatních povinností. Zvyšování robotních břemen mělo nahradit pokles příjmů, který byl způsoben tím, že hodnota peněžních činží od poddaných se zmenšovala v důsledku poklesu hodnoty měny.

Titulní list hornobečvanské gruntovní knihy, založené v r. 1744. Na její stránky bylo ze 79 záznamů 28 zaneseno na meziříčském zámku za osobní účasti fojta Jana Maliny.

Poddanská příznávací fase, 1749, podpis fojta Jana Maliny, jeho rukou byli zapsáni i ostatní tři zástupci obce.

V letech 1746-1751.

Vzpouira poddaných začala v březnu 1746 v cihelně v Zašové ani ne tak proti majitelům panství, ale především proti panským úředníkům: purkrabímu Václavu Žákovi z Radobejlu (pozdější hejtman meziříčsko-rožnovského panství), obročnímu a hamerskému písaři.

Když viděli, že trestným srocováním mnoho nepořídí, nechali začátkem dubna 1746 sepsat a podat vrchnosti petici s mnoha požadavky a stížnostmi. Když na petici hned nedostali odpověď, vzbouření poddaní prý pronikli až do pracovny hraběte Františka a vymáhali si rozhodnutí. Ten jim však bez vědomí nepřítomného bratra Michala odmítl cokoliv přislíbit. Nakonec proti jejich srocování a odmítání robotovat 29. dubna 1746 u Zašové zasáhlo vojsko a ze zajatých vůdců rebelie bylo pak osm za trest transportováno k šestitýdenní práci v železech a okovech při stavbě opevnění v Olomouci.

Dne 31. 5. 1746 poddaní konečně obdrželi písemné obsáhlé vyřízení své stížnosti, vypracované zvláště pro dolní dědiny (kolem Meziříčí) a zvláště pro dědiny horní (na Rožnovsku). Vyřízení polemizuje se stížností poddaných a bod za bodem ji povýšeným, někde ironickým a jinde zas uraženým tónem odmítá. Náznornou ukázkou je právě bod sedmý, který se vztahoval k ojedinělému případu, kdy se poddaní z Rožnovska nepřímou přimlouvali za své fojty: *„... pokuta stranivá neoddaných vajec jen toliko fojtům uložena byla, tehdy obce se v tom taky jakožto neobtěžené dokonce nic stěžovati nemají, z dalšího ohledu, že oni fojtům na takovou pokutu ani halěř na pomoc dáti povinni nejsou.“*

Poddaní ovšem nakonec nedocílili žádných úlev. Nadřízené úřady zjevně stranily vrchnosti a ta poddaným jasně prokázala, že jim nekřivdí a že od nich ani tolik nepožaduje, co by podle zákona požadovat mohla. Tím považovala vrchnost záležitost za vyřízenou.

Od sklonku roku 1748 převzal celé rožnovské panství hrabě František Žerotín. Vleký odpor poddaných z Rožnova a okolních obcí v letech 1746–1755 propukal nadále tu s větší či menší intenzitou a jádrem sporu byly zhoršené podmínky, zvláště robotní povinnosti a pro Rožnov, který od r. 1751 vystupuje proti vrchnosti sám, hlavně vybírání a odvádění kontribuce. Po prvním vzepětí rebelie v r. 1746 zůstávalo v každé obci jeden nebo několik aktivních vůdců, kteří se navzájem navštěvovali a radili, co dále podnikat. Získali i purkmistry, někde i fojty, pro společný postup. Dokonce se někde přes přísný zákaz usnesli, že lidé budou při placení kontribucí odvádět určitý peníz i na fond, z něhož pak financovali cesty a výlohy při intervencích u právních zástupců a soudů proti vrchnosti. Tak se vybraly značné peníze. Zvolení zástupci a zvláště aktivní rebelové jezdili tajně do Vídně a do Brna na porady proti vrchnosti. Hlavním kurýrem byl Martin Jurčík ze Zubří. Ten také

přivezl z Brna od zemského revidenta Fatta, který poddaným radil, jak postupovat proti vrchnosti, český výtisk patentů z r. 1738, s nimiž seznamoval delegáty jednotlivých obcí.

Nevíme, nakolik přesnou a jak zamýšlenou byla relace krajského hejtmána Závíše z února 1751, v níž se k počínajícímu povstání v r. 1746 píše, že největší vinu na povstání měli prý i fojti z Dolní a Horní Bečvy, u nichž se konaly tajné schůze zástupců vzbouřenců. Další vývoj událostí nasvědčoval spíše opaku. Za pokračující pohnuté doby poddaní z celého panství v březnu 1750 podali další suppliku vrchnosti, kde si stěžují na staré známé bolesti ohledně robot a dokonce i fyzické bití robotníků. Hrabě František ze Žerotína na žádost odpověděl, že poddaní mají svou stížnost přednést znovu, ale v němčině, protože hrabě prý nerozumí česky. Navíc stížnost měla být opatřena obecními pečeti, podpisy fojta, purkmistra a dvou delegátů z každé obce. Protože vrchnost měla ve fojtech a purkmistrech své spolehlivé spojence, očekávala, že tím celá akce skončí. Tehdy došlo k onomu pohnutému výjevu na dolnoběčvanském fojtství, když fojt Jan Malěř nechtěl zástupcům obce dovolit u něho na fojtství sepisovat jejich křivdy a nevybíravě jim nadával, přičemž svými nadávkami počastoval i ostatní fojty z celého panství, kteří podle něho poddaným příliš ustupovali.

Jaké však bylo tehdy na jaře 1750 překvapení vrchnosti, když pak delegáti přinesli novou českou žádost opět nepodepsanou fojty a purkmistry a doplněnou třemi body, v nichž hrdě prohlásili, že nové memoriály podávat nebudou a nebude-li jejich žádosti vyhověno, že se shromáždí na stejném místě jako před čtyřmi roky u Zašové. Hrabě František se prý tak rozčílil, že Martina Žitníka z Dolní Bečvy a ještě jednoho poddaného na místě zpohlavkoval. Delegáti obcí, pobouření jednáním hraběte, se sešli v den zašovské pouti 2. 7. 1750, kde zřejmě sepsali další, ale mírněji stylizovanou žádost. Zároveň vyslali delegáty domáhat se práva až u nejvyšších míst ve Vídni. Na základě toho pak zemský tribunál napomenul hraběte Žerotína, že se má vůči poddaným chovat jinak. Těžkosti s nimi si prý způsobil sám, protože si mohl nechat poddanskou stížnost přeložit do němčiny. Vynucená odpověď hraběte Žerotína ze srpna 1750 poddané však neuspokojila a prostřednictvím svých zástupců podali v srpnu a v září dva memoriály císařovně Marii Terezii. Jejich stížnost přiměla císařovnu, aby reskriptem svolala na leden 1751 vyšetřující komisi, která měla vyřešit spory mezi hrabětem a poddanými. Komisi předsedal krajský hejtmán Závíš, který byl v postupu vůči poddaným ještě tvrdší než sám Žerotín. Jednání komise se protahovalo, protože delegáti poddaných ji nedůvěřovali a zpočátku se k ní ani nedostavovali. Jednání komise bylo přeneseno z Meziříčí do Rožnova, hlavního sídla odporu, na 6. února, kdy současně za asistence vojska bylo zatčeno devět vůdců odboje z Rožnova a dvanáct dalších z horních dědin. Ze zatýkaných se pětici mužů podařilo uprchnout, mezi nimiž jeden byl z Horní Bečvy. Když bylo jednání komise 8. února obnoveno, tak jako z mnoha obcí, ani z Horní Bečvy se k ní purkmistr a fojt nedostavili. Museli být pro ně posláni vojáci, aby se 9. února mohlo v jednání pokračovat. Stížnosti jednotlivých obcí byly jedna po druhé odmítnuty. Šestnáct hlavních vůdců rebelie bylo 12. 2. 1751 převezeno do Brna na Špilberk, kde z nich šest během dvou měsíců zemřelo. Ačkoliv od května do září 1751 poddaní předali císařovně další tři memoriály, do podzimu toho roku nadále ničeho nedosáhli a pokračující spory byly nadále vedeny už jen z Rožnova samotného.

Na sklonku života.

Janovou vrchností byl do r. 1756 už zmíněný hrabě František Josef ze Žerotína, pilný, šetrný a dobrý hospodář na svém panství. Vůči poddaným byl však neúprosný a tvrdě lámal jejich odpor. Pokračoval ve výstavbě meziříčského zámku, v Krasně nechal postavit nový panský zděný dvůr, v Zubří namísto zaniklých hamer nechal vybudovat mlýn a valchu. Poněvadž zemřel svobodný, odkázal panství svému bratru. Michal Josef ze Žerotína po bratru Františkovi pak držel panství v letech 1756 – 1779 a byl rovněž dobrým hospodářem. Dokončil přístavbu zámku a v něm zřídil novou zámeckou kapli, nechal vystavět dvůr na Hradisku nad Rožnovem a v Rožnově obnovil papírnu.

Ovšem v polovině sedmdesátých let na meziříčsko-rožnovském panství začal znovu vyvstávat rozruch okolo robotních poměrů. Zaslouhou osvícenského směru u vídeňského dvora Marie Terezie se neudržitelné poměry začaly řešit výnosy ve prospěch poddaných. Největší selská rebelie v Čechách v r. 1775 uspišila vydání nového robotního patentu. Poddaní bedlivě sledovali nová nařízení

a dokonce se domnívali, že se blíží úplné zrušení robot. Robotním patentem nebyli příliš nadšeni, i když značně zmírňoval roboty a odstraňoval panskou svévůli v určování jejich výše. Jeho předpisy si vykládali nesprávně a ve svůj prospěch. Patent dělil poddané do jedenácti majetkových tříd a jejich břemena odstupňovával podle daňového klíče: nejméně robovali nejchudší a největší břemena měli nejbohatší. Pěší robotíři se dělili do 7 tříd a potažní do 4 tříd. Do 1. třídy patřili bezzemci a konali pouze 13 dní ruční neboli pěší roboty ročně. Ve 2. třídě byli chalupníci, platící už nepatrnou kontribuci a robovali 26 dní do roka. Sedláci museli robovat tři dny v týdnu a poskytovat dvojspřeží (9. třída), tři potahy (10. třída) anebo dvě dvojspřeží (11. třída) i s čeledí. Hlavním bodem sporu, který tehdy vyvstal na Horní Bečvě a v dalších obcích, bylo, že poddaní užívající dominikálních panských pozemků na rozdíl od majitelů pozemků poddanských, katastrálních, nemohli dle patentu volit robotu podle starého nebo nového způsobu. Nové povinnosti si měli s vrchností dohodnout anebo za vrácené peníze pozemky panství odevzdat. Nový způsob roboty jim nebyl dovolen. Bouřili se, přestali robovat, dělali schůze, vybírali peníze na posly a cesty, vyhrožovali. Někteří byli trestáni a vězněni. Protože hrozilo rozšíření vzpoury, vrchní správce panství Jiří Kottek v lednu 1776 povolal do Meziříčí krajského hejtmana. Ten svolal obce a začal vyšetřovat. Zpočátku se nemohl dopátrat pravdy, všichni zapírali. Ale rány karabáčem otevřely ústa vyslychaných a vyšetřování pak šlo jako na drátku. Vzbouřenců byla celá řada. Nejvíce jich bylo z Horní Bečvy. Za hlavní „*buřboje a zvoditele celé obce*“ byli označeni Malina Kneblvský a Maceček, kteří utekli a proto vyslychaní na ně vše sváděli. Před komisí prosili za odpuštění a ještě byli rádi, že jim pro neposlušnost byla dosavadní robotu zvýšena, jinak by si panství vzalo zpět jejich pozemky. Nakonec spolu s deseti dalšími z jiných obcí bylo i devět Hornobečvanů potrestáno 15-35 ranami karabáčem a posláno domů: Jan Matouš; Jura, Josef a Martin Kantor; Martin Baroš; Martin Dorňák; Martin Polák; Václav Ondruch; Jakub Vašut. Po skončení komisi nastal klid a nikdo ani nemukl. Teprve pak se Maceček 10. března dobrovolně přihlásil a o týden později i Malina Kneblvský. Krajský hejtman zemskému guberniu v Brně navrhoval, aby byli oba posláni na pevnostní práce na Špilberk, ale nejprve měl předložit protokoly o jejich výsledcích. Nechal je zavřít v krasenské radnici a protože při výslechu před meziříčským právem vše zapírali, poslal je k soudu do Nového Jičína. To ovšem gubernium hejtmanovi vytklo, neboť před hrdelní soud patřili jen skuteční vzpurníci. Jičínské protokoly jsou velmi zajímavé. Při výslechu, k němuž byl předveden 29. března, se Josef Maceček (* 19.4.1728 + 20.3.1802) držel a udatně zapíral. Vypovídal, že sousedé robotnímu patentu nerozuměli. Přiznal, že správce panství jim patent vysvětloval, „...*ale někteří jeho výkladu nechtěli věřit, poněvadž nám to ti obdankovaní (propuštění) vojáci tak vymlúvali, že od jednoho pána máme na stavení numera a od jednoho pána ten robotní patent je vydáný, tak že se nás všech, jak jednoho, tak druhého, dotýká. Jednoho toho vojáka kordonistu (vojenský kordon představoval tehdy pohraniční stráž a sloužili v něm starší vojenští vysloužilci a částeční invalidé) bych poznal, kdybych ho viděl, tak má hlavu holou a hodné fúsa, měl ba i ženu a jedno dítě.*“ Na námitku, proč se nešli poradit ke krajskému hejtmanovi a věřili vojákům, řekl: „*Já jsem byl na to hloupý, avšak jsem já sám v hromadě křídou počítal, co by nám lepší bylo, při novej neb při starej robotě zůstat, a vynalezl jsem, že bychom podle novej ještě více robovali museli, tak jsem já veřejně povídal, abychom při starej robotě zůstali. A Vašek Ondruchův na to vystanul, mě vyšpincoval (vyplínil) a povídal, že já nemám žádných dětí, že já můžu vždycky při starej zůstat, ale oni že mají děti a že se chtěou novej držet a proti císařskému poručení, že nic nechcou jednat a že by jejich potomci na nich naříkali, kdyby oni to žádali a že by výsost královská vojáky na ně poslat a jich potrestat mohla, kdyby toho poručení zapovrhli.*“ Rozhodně popřel závažná obvinění, že měli nějaké písemné dorozumění se sedláky v Čechách, že s Malinou naporučili purkmistrovi uspořádat veřejnou sbírku peněz, že šířil fámy o dalších patentech, které robotu zruší, a také, že ti, kdo se nebudou držet nového robotního patentu, „*od výsosti císařsko-královskej skrz vojsko vypálení, vyhubení a vykořenění budou*“. Na dotaz, proč u Maliny Kneblvského drželi zapovězené schůzky a vyjmenované sousedy vyslali na zámek ke správci panství se vzkazem, že se celá obec chce držet jen nové roboty, uvedl: „*Já jsem u Jana Maliny již na dvě léta nebyl, my jsme se jedenkrát v hromadě potloukli a od tej doby my spolu nemluvíme. A to jak celá obec u fojta shromážděná byla a Jana Adamového a Martina Šimčáka na zámek vyslala, já jsem ani v shromáždění nebyl,...*“ Když tedy druhé nenaváděl, aby se protivili ustanovení 6. článku robotního patentu, a sám chtěl zůstat při staré robotě, ptali se ho, proč se

nakonec nedostavil ke krajské komisi, ale naopak se skrýval. Měl na to odpověď: „*Já jsem ostavil mého zeta na místě sebe, pravda, že jsem v tom chybil, když přišlo poručení, aby se jeden každý poškozený sem dostavil. Já jsem ale myslel, že můj zet' to může místo mě vypovědět, nač bude tázán. A jak fortovní (portáši) ten den pro mě byli, já jsem byl u svých ovcí v lesi a jak jsem přišel domů, moja žena mně povídala, že fortovní pro mě byli. Tak jsem se já hned strožil a chtěl jsem jít na zámek, zatím ale Martin Wolf a Martin Křížánek šli z toho zámku vedle mého stavení a já jsem se jednoho i druhého tázal, jak tam bylo, že já tam také chci jít, poněvadž fortovní pro mě byli. Tak ten Wolf mně s pláčem povídá, že dostal 53 strachů (asi ran, od Streich) a proto nejvíc že dostal, poněvadž nic přiznat nechtěl, a k tomu povídá: Jak jsem se měl přiznat, když jsem o ničem nic nevěděl! A ten druhý povídá, že 30 dostal. Tak jsem se já toho bití strachoval a nešel jsem, až milostpán krajský odešel.*” Na otázku, proč se opovážil říci, že nedostanou-li od vrchnosti dřevo, vymohou si zbraní a kulkami příchod do lesa, odpověděl: „*To na mne žádný povědět nemůže ani v stavě není, krom že by svú dušu čertu dát chtěl! Já jsem o tom nic neslyšel, ani takovou řeč nemlúvil!*” Závěr výslechu: „*Jak tehdy, nyní myslíš, chceš zůstat při starej robotě a patentu se, jak povinen jseš, přidržet? – Já jsem vždycky při starej zůstávat chtěl, tak chci vždycky zůstávat a svojej milostivej vrchnosti věrným poddaným být.*”

Po Macečkovi byl 29. března před jičínským soudem vyslýchán podle protokolu 56–letý, ženatý, otec tří dětí a pasekář Jan Malina Kneblovský (* 16.4.1719 † 7.11.1791), bratranec fojta Jana Maliny. Jan vypovídal rozvážně a sebevědomě, téměř vzpurně a všecko popíral. Oproti Macečkovi měl větší autoritu a podle gruntovních zápisů v šedesátých letech to byl zřejmě on, kdo v obci často býval purkmistrem. Na otázku, proč i jiné obce naváděl, aby se protivily patentu a sám ustanovení článku č. 6 robotního patentu nevěřil, řekl: „*Pán Bůh zachovej! To není pravda, to na mě nedovede žádný. Já jsem také nikde nebyl účastný jinší obce. Že jsme ale k milost pánu krajskému o poradu nešli, to udělala naše hloupost. Když ale již sedláci nově tou novou robotou chodili, tak jsme my mysleli, že se nás také ten patent jak jich týče, že nám bude též platný, zatím ale nebyl. – ...to na mě žádný svěsti nemůže, že bych já mezi lidem jakú rozbroy dělal a patentům se protivil, dyť jak jsme to pochopili, hned jsme se milostivé vrchnosti poddali.*” K tomu, že šířil řeči o patentech, které zruší robotu, řekl: „*...já jsem to nepovídal, to všechno strach dělal, že někteří byli biti, oni se hojili mnou, ... to vše od vojákův pošlo.*” Na dotaz, odkud v obcích přišla fáma o tom, že ti, kdo se budou držet staré roboty, budou císařským vojskem trestáni, reagoval: „*Dyť to jeden olejkář v hromadě povídal, že kdesi v Čechách vojáci dvě dědiny vypálili, které nechtěly zůstat při robotě nového patentu, a sem a tam to i jinší obdankovaní vojáci, co po ptaní chodí, povídali. Že bych já ale to byl obcám přednášel, to není pravda.*” Stejně jako Maceček byl tázán, proč se opovážil vyhrožovat vrchnosti, že si přístup do lesa vynutí zbraněmi: „*Já nevím o tom ani litery, ani jsem o tom nečúl nic. Na to můžu třebas sedmkrát přísahu složit. Necht' se ten vyvede, co to povídal. Já nevím, kdo by ten jistý byl. Na mně není svědka, co by mě o tom přesvědčil, já jsem jakživ zbroje v rukách neměl.*” Záležitost kolem údajné veřejné sbírky vysvětloval: „*...To bylo tak: Týden před koncem masopusta sešla se celá obec k fojtovi strany toho robotního patentu a celá obec sjednotila se, že se novej roboty držet chce. Tak na to vyslali dvúch, totižto Martina Šimčáka a Jana Adamového [jinak Kantora] do zámku, aby oni ohlásili, že se držá tej novej roboty a zatím tyto dvě osoby zadržel pan hejtman v arestě. Potom ale v úterý na konci masopusta zasej se celá obec sešla k fojtovi a poslali zasej druhé dva od obce z fojtství, totižto Vaška Ondrucha a Martina Poláka, aby těch předních vyručili, zatím ale pan hejtman i tyto do arestu dal vsadit. A při tomto posledním shromáždění byla ta řeč, aby se sbírka učinila na pomoc těch čtyřech arestantův, zatím ale purkmistr pověděl, že jeden každý ještě něco má, kolik jim ženy k vyživení donášely, a tak se žádná sbírka nedělala.*” Proti námitce, že to obecní shromáždění se konalo u něho a že on vyslal ty čtyři sousedy na zámek, se hájil: „*...u mě žádné shromáždění nebylo, dyť fojt musí vyznat, že se to všecko u něho dělalo.*” Na poslední otázku, proč se tedy nedostavil hned ke komisi (čili proč utekl), měl originální odpověď: „*To se proto stalo, když jsme dva bratři na tej roli a tak jedenkrát na správu [zámek] jde jeden, a po druhý krát druhý. A proto když bratr šel, já jsem zůstal doma a šel jsem do lesa za ovcama.*” 30. března byl Jan u soudu konfrontován s hornobečvanským purkmistrem Jakubem Hatlapatkou a dále s Janem Matoušem, Jiřím Kantorem, Martinem Dorňákem, Martinem Kantorem, Martinem Polákem, Václavem Ondruchem a Jakubem Vašutem. Vše se točilo hlavně kolem otázky,

zda se u Maliny konaly nějaké zapovězené schůzky. Všichni Hornobečvané jednotně popřeli i své původní výpovědi, na zámku, jak někteří naznačili, vynucené pod nátlakem strachu a bití, že by se byli u Maliny scházeli a že by je byl k něčemu naváděl. Malina: *„...není toho svědka, co by mně to dosvědčil, necht' se ptají toho kordonisty, co u mně v kvartýře leží, jestli kdy u mně jaká schůzka byla.“* Soud: *„Máte vy, purkmistře, o tom jakou povědomost, že přítomný Kneblovský obecní lid naváděl, aby ti areštantí mocnú rukú dobyti byli – povězte jemu do očí.“* Hatlapatka: *„To jsem já neslyšel.“* Malina: *„Jak jste to slyšeli, povězte pravdu, nešanujte mňa! Jenom s pravdou ven...“* Malina potvrdil Hatlapatkovu výpověď, že při obecní hromadě na fojtství se purkmistr do jejich jednání nemíchal a i oni se dohodli, že úřad obce do toho nebudou zatahovat. K vyslání posílů z obecní hromady na zámek řekl: *„...kdo jich ale jmenovitě vyvolil, to již nemožu pamatovat', než to si pamatuju, že fojt, jak ti ostatní byli vypravení, povídál: No, už to tam nějak spravte.“* Fojtův výrok byl v protokolu podtržen. Obsáhla byla i konfrontace s Martinem Šimčákem, Janem Mitášem a Janem Křížánkem, kteří původně vypověděli, že když na obecní hromadě na fojtství byl přečten patent, Malina s Macečkem radili, aby celá obec jen při nové robotě zůstala. V tomto náhledu došlo mezi přítomnými k roztržce a větší část se jich na to sešla u Kneblovského. Ten Šimčáka vyslal k fojtovi, aby jim patent vydal, že si ho chtějí ještě jednou přečíst. Fojt odmítl a řekl, aby se obec sešla u něho, že si patent může přečíst, kolikrát bude chtít, a položil ho přitom na stůl. Když Šimčák fojtův vzkaz vyřídil, vysílali ho Malina s Macečkem znovu na fojtství, a protože se tomu bránil, přidali mu na pomoc Mitáše a Křížánka. V nestřežené chvíli, kdy fojt právě ukládal peníze do armárky, mu ze stolu patent vzali a donesli ho k Malinovi. Malina se hájil: *„...to se stalo všechno na fojtství a celá obec se domluvila, že ten patent fojtovi vezmou, poněvadž mysleli, že by on ho vydal vrchnosti a my, že by sme neměli žádný... Že by ale ten patent u mně byl, to stokrát odpřisahám, že není pravda, ti svědkové musejí se sem dostavit a mně do očí rozprávět.“* Šimčák: *„To není pravda, že jsem já to tak před milostpánem krajským mluvil. On tento Jan žádné hromady u sebe nedržel, nýbrž tak jsem povídál, že byla obec u fojta Jana Maliny shromážděná. Tak já jsem od obce k němu fojtovi do malej světnice byl vyslaný, aby ten patent vydal, že sobě ho obec ještě jedenkrát chce přečtnout. Poněvadž ale on tenkrát v lesi byl, tak jsem já, jak on domů z lesa přišel a v tej malej světnici peníze za dříví čítal, zasej k němu byl z velkej jeho světnice, v kteréj obec pospolu shromážděná byla, aby nám ten patent vydal, vyslaný. A on ten patent vzal z armarky a položil ho na stůl a povídál: Počkejte, až seberu za dříví peníze, potom sobě ho můžete číst. Já ale s Janem Mitášem a s Janem Křížánkem vzal jsem ten patent ze stola a přinesl jsem ho do velké světnice a položil jsem ho obci na stůl. To ale on tento Jan Malina mně místo celej obce naporučil, jak za stolem u fojta ve velkej světnici mezi obcí seděl, abych pro ten patent šel... A fojt nám dal ještě svíčku na stůl, jak jsem já ten patent před tohoto Malinu položil.“* Na námitku soudu, že se bezpochyby musel domluvit a nyní v rozporu s původní výpovědí nemluví pravdu, se Šimčák ohradil, že jeho výpověď tehdy mohli jinak zapsat a že mu celá obec dosvědčí, že se to tak u fojta stalo. Vzpurníci byli tedy všichni solidární a měli patrně na své straně purkmistra Hatlapatku i fojta Jana Malinu. Zdá se, že obvinění měli zprávy zvenčí, že se jim nic nestane, nepřiznají-li se. Jičínské protokoly krajský hejtman poslal do Brna guberniu a poukazoval právě na rozpory původních výsledků viníků s jejich jičínskými výpověďmi. Byli prý dokonce tak drzí, že je vysvětlovali tím, že byli předtím v Meziříčí biti 50 ranami karabáčem, ve skutečnosti dostali prý pouhých 15 a nejvíce 25 ran, ač zasloužili více. Gubernium nemělo zájem nový patent překrucovat. Rozhodlo, že roboty nad 12 a půl dne nesmí být zvýšeny a arestanty z Nového Jičina nařídilo propustit a poslat domů. Poddaní tehdy zase ničeho nedosáhli, ale alespoň za vzpuru neplatili ztrátou majetků a životů jako před dvaceti lety při vleklé rožnovské rebelii. Podle robotního patentu (praxe však byla jiná a vesměs tvrdší) se robotovalo i po roce 1781, kdy císař Josef II. zrušil nevolnictví a vzhledem k tomu, že jeho pokus o úplnou likvidaci robot v r. 1789 nakonec ztroskotal, zůstal robotní patent z r. 1775 v platnosti až do r. 1848.

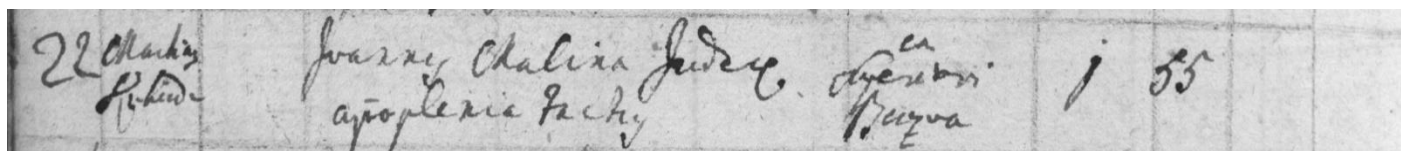
Z rodinných poměrů.

Všem osmi dětem fojta Jana Maliny kmotroval Ondřej Volek – Korytář (* 30.8.1722 + 26.10.1773).

Narodil se v Karlovicích a pocházel z usedlosti situované v místě nynějšího Karlovského muzea. Přízvisko Korytář bylo pravděpodobně odvozeno od rodného příjmení jeho matky. Jako vdova se po smrti Ondřejova otce Pavla Volka provdala na jednu z nejstarších usedlostí na Horní Bečvě v Hlubokém. Tady od svých šesti let Ondřej vyrůstal, dospěl a jeho otčím Baltazar Janoš mu odkázal své hospodářství. Mimochodem křestním kmotrem tohoto Balcara Janoša (* 6.1.1697 † 4.5.1757) a jeho sourozenců byl svého času Martin Malina, děd fojta Jana Maliny. Přizvanou kmotrou Janových dětí bývala pravidelně a nerozdílně s Ondřejem Volkem Rozina Bilová (* 21.1.1724 † 7.7.1755), manželka karlovického fojta Jiřího Bila (* 10.3.1724 † 7.12.1757), a dcera po významném rožnovském měšťanu Václavu Kvintovi. Když zemřela, za pouhý týden poté ji při křtu Jiřího zastoupil ovdovělý fojt Jiří Bil. Posledním Janovým dvěma dětem pak s Ondřejem Volkem už kmotrovala jeho manželka Marina Volková, dcera prostřednobečvanského sedláka Václava Vašuta. Je zajímavé, že všichni výše jmenovaní, pocházející ze zámožnějších rodin, byli věkem vrstevníky fojta Jana Maliny a také všichni zhruba ve stejném čase uzavírali své sňatky. Vnucuje se otázka, jestli se už znali od dětství kupříkladu z rožnovské farní školy, pokud určitou formou v té době existovala. Přitom v rodině Ondřeje Volka Korytáře se zároveň nepochybně uchovávalo tajné nekatolictví. Vyplývá to ze skutečnosti, že někteří z jeho potomků se po vyhlášení tolerančního patentu přihlásili k evangelickému vyznání.

Z osmi Janových dětí se dožily dospělosti čtyři dcery a dva synové. Ještě za jeho života se tři dcery provdaly za syny z předních rodin. Z nich nejzajímavější byl v r. 1765 promyšlený sňatek nejstarší Roziny, která usedla jako budoucí fojtka na prostřednobečvanském fojtství svého staříčka Jiřího Závorky. Její manžel Jiří Mikulenka pak fojtství od Jiřího Závorky převzal v r. 1772 v hodnotě 250 rýnských, které byl zavázán vyplatit jediné dědičce fojtství, své tchyni a hornobečvanské fojtce Anně Malinové.

Zdá se, že fojt Jan Malina byl dalším výborným hospodářem a osvědčeným fojtem. Škoda jen, že jeho život byl náhle ukončen. Zemřel na mrtvici v nedožitých 54 letech, aniž mohl přímo podle své vůle rozhodnout o svém nástupci. Byl pohřben v hrobě svého otce u kostela na Hutisku.

Záznam o úmrtí fojta Jana Maliny v hutiské tripartitní matrice.

Prameny:

Moravský zemský archiv Brno,

D2, poř. č. 50, sign. 50, dostupné z <http://www.mza.cz/a8web/a8apps1/d2/docs/D0002-50.htm>, el. str. 158-164, str. 670-682.

D2, sig. 50/3, fol. 550-555, dostupné na <http://www.mza.cz/a8web/a8apps1/d2/docs/D0002-50.htm>, od el. str. 1525;

Zemský archiv Opava,

fond Velkostatek Valašské Meziříčí – Rožnov,

i.č. 59, gruntovní kniha Horní Bečva;

i.č. 198, sbírka vrchnostenských privilegií a udělovacích listin;

i.č. 362, karton 188, soupis javořin a pozemků vrchností pronajatých, odprodaných;

Sbírka matrik, i. č. 2249, VM-V-1, fol. 462v.

Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc,

fond Arcibiskupství olomoucké, i. č. 1881, sig. AIVd54/11.

DOBEŠ, František: *Kniha o Strážceži*. Val. Meziříčí, n. vl. 1947, díl I. s. 174–192; díl III., s. 173, 181; díl V., s. 40-41.

DOBEŠ, František: *Javořiny na panství valašskomeziříčském*. Dolina Urgatina, 3, 1949, s. 12-18.

PEROUTKA, Bohumil: *Rožnovské rebelie*. Valašsko, IX, 1965, s. 37–59.

ŠTIKA, Jaroslav: *Horské pastevectví na Rožnovsku*. Valašsko, 1967, s. 33-40.

ŠTIKA, Jaroslav: *Obyčeje valašských pastevců*. In: MAREC, Jozef: *Tradičné liečiteľstvo a ľudová mágia na horných Kysuciach*. Vydavateľstvo Matice slovenskej, Martin 2011, s. 372-387.